

RAQAMLASHTIRISH JARAYONIDA O'QITISHGA YONDASHUVLAR

*Rahmatova Nilufar Toshovna,
Buxoro Innovatsiyalar Universiteti
2-bosqich magistranti*

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha ta'limda ustuvor bo'lgan masalalar haqida fikr yurilgan. Sohaga innovatsion yondashuv masalalari tahlil etilgan. Maktabgacha ta'lim tizimida zamonaviy yondashuvlar haqida malumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Ilk qadam dasturi, UNICEF, Yo'l xaritasi, "Ketrin" xizmati, BMT konvensiyasi.

Hozirgi kungacha mustaqil O'zbekistonimizda farzandlarimiz ravnaqi uchun juda ko'p ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Shular qatorida, Maktabgacha ta'lim tashkilotlariga ham katta e'tibor qaratilgan. Prezidentimiz Savkat Miromonovich Mirziyoyev tomonidan yo'lga qo'yilgan "2017-2021 yillarda mamlakatni yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi"ning to'rtinchi yo'nalishini asosiy bir bo'g'ini, ta'lim madaniyat, ilm-fan, adabiyot sanat va sport sohalariga e'tibor qaratilib, unda Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini takomillashtirish, moddiy texnika bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlarini tarmog'ini kengaytirish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini tadbiq etishni o'z ichiga qamrab olgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-2021 yillarda Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risidagi qarorida ta'kidlanishicha, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini tadbiq etish, bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirishi uchun shart-sharoitlar yaratish maqsadida:

- Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida 5-6 yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash bo'yicha 6100 ta qisqa muddatli guruhni tashkil etish - Bolalarni maktabga tayorlashning muqobil shakli bo'lgan qisqa muddatli guruhlar tashkil etilishi natijasida 305 ming nafar 5-6 yoshdagi kichikintoylar har yili ushbu guruhlarda maktab ta'limiga tayyorlash - Qisqa muddatli guruhlar uchun O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi va O'zbekistondagi xalqaro bolalar fondi (UNICEF) tomonidan ishlab chiqilgan "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi bunga asos bo'la oladi. Hozirgi kunda maktabgacha ta'limda zamonaviy yondashish ham mumkin O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida ta'lim sohasini tubdan takomillashtirish, ta'lim sifatini oshirish, intellektual salohiyatli, jismoniy barkamol avlodni shakllantirish, aniq fanlarni chuqurlashtirib o'qitish va iqtisodiyotning turli sohalari uchun malakali kadrlarni tayyorlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan bo'lib, pirovardida bugungi davr talabiga javob bera oladigan ta'lim tizimini yaratish ko'zda tutildi.

Sohadagi islohotlar natijasida maktabgacha ta'lim tizimida boshqaruv mexanizmi tubdan takomillashtirildi, nodavlat ta'lim xizmatlari ko'rsatish tizimi isloh qilindi, o'rta maxsus, kasb-hunar ta'lim tizimi qayta ko'rib chiqildi, oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish choralari kuchaytirildi, oliy o'quv yurtidan keyingi ta'limning ikki pog'onali tizimi joriy etildi.

Uzluksiz ta'lim tizimining birlamchi bo'g'ini hisoblangan maktabgacha ta'lim har tomonlama sog'lom va barkamol bola shaxsini tarbiyalash va maktabga tayyorlashda g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi. Lekin, tahlillar shuni ko'rsatdiki, oxirgi yillarda turli omillar ta'sirida maktabgacha ta'lim tizimida bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash borasida rivojlanish o'rniga, orqaga ketish holatlari, yil davomida maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabgacha ta'lim muassasalariga qamrab olish ko'rsatkichlari o'sishi tendensiyasi kuzatilmadi. Aksincha, so'nggi

20 yil davomida davlat tasarrufidagi maktabgacha ta'lim muassasalari soni 45 foizdan ziyodroq kamayib, bugungi kunda respublika bo'yicha bolalarning maktabgacha ta'lim bilan qamrab olinishi 30 foizni tashkil etdi. Bunga mavjud maktabgacha ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bazasi zamonaviy talablarga javob bermasligi, tizimda variativ dasturlar, bolalarni maktabga tayyorlash bo'yicha muqobil shakllarning ishlab chiqilmaganligi, rivojlangan mamlakatlarning tajribasi yetarli darajada o'rganilmaganligi, faoliyat yuritayotgan pedagog kadrlarning aksariyati oliy ma'lumotli emasligi, ta'lim sifati monitoringi yuritilmaganligi kabi omillar sabab bo'ldi.

Davlatimiz rahbari O'zbekiston Respublikasi Davlat mustaqilligining 26 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqida: "Maqsadimiz kelgusi 3-4 yilda mamlakatimizdagi bog'cha yoshidagi bolalarni maktabgacha ta'lim muassasalariga to'liq qamrab olishdan iborat va biz bunga albatta erishamiz", - deb ta'kidlagan edi.

Barcha sohalar qatori tizimda amalga oshirilayotgan o'zgarishlar, farmon va qarorlarda belgilangan vazifalarning ijrosi boshqa sohalar qatori Davlatimiz rahbarining doimiy e'tiborida bo'layotganligini guvohi bo'lmoqdamiz. Qabul qilinayotgan farmon va qarorlarning hayotga tatbiq etilishi natijasida yil yakuni bo'yicha maktabgacha ta'lim muassasalariga bolalarning qamrovi 10 foizga oshishi, 2025 yilda esa maktabgacha ta'lim muassasalarini saqlash xarajatlari joriy yilga nisbatan 32 foizga o'sishi kutilmoqda.

Istiqbolda belgilanayotgan bunday ulkan vazifalarning amalga oshirilishi sohaning me'yoriy-huquqiy bazasini takomillashtirishni talab etadi. Shu bois, ilg'or xorijiy tajriba asosida "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi qonun loyihasini ishlab chiqishdan iborat o'ta dolzarb vazifa yuklatildi.

Maktabgacha ta'lim tashkilot bozor munosabatlari sharoitida sifatni ta'minlovchi ta'lim tashkiloti sifatida namoyon bo'lishi ham o'rganilmagan. Shunday vaqtda o'ziga xos xususiyatlarini bilmasdan bunday sharoitda ta'lim sifatini takomillashtirish konsepsiyasini yaratish mumkin emas.

Maktabgacha ta'lim tizimini uning sifatiga muvofiq modernizatsiyalashning tahlili quyidagilar o'rtasidagi bir qator ziddiyatlarni namoyon qildi:

- maktabgacha ta'lim muassasalarining ijtimoiy belgilangan maqsadlarga erishish usul va vositalarini tanlash doirasidagi bir talay huquq va vakolatlari hamda ularni amalga oshirishning ilmiy- asoslangan mexanizmi mavjud emasligi;

maktabgacha ta'lim muassasasida shaxs va jamiyatning sifatli ta'lim olishga ehtiyoji va kutayotgan natijasi, talablarini qondirish uchun sharoit yaratishga qo'yiladigan talablar hamda real amaliyotning haqiqiy holati;

ta'lim sifatini boshqarishga ijodiy yondashuvdan foydalanish zaruriyati hamda maktabgacha ta'lim muassasalari rahbarlarida sifatni boshqarish obyektini tizimli ko'ra bilish mavjud emasligi tufayli ta'lim jarayonining alohida tomonlariga lokal ta'sir amaliyoti;

maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim sifatining zarur darajasini ta'minlash maqsadida faoliyat va rivojlanish jarayonlarining o'zaro aloqalarini o'rnatish zaruriyati hamda maktabgacha ta'lim pedagogik tizimlarini asosan ular ega bo'lgan potensialni qo'llab- quvatlash va erishilgan natijalarni saqlab qolishga yo'naltirish;

ta'lim sifatini obyektiv baholash zaruriyati hamda tegishli baholash texnologiyalarning yetarlicha ishlab chiqilmaganligi;

Insoniyat o'z taraqqiyoti mobaynida har biri o'z alohida xususiyatlariga ega bo'lgan bir necha davrlarni bosib o'tdi. Sivilizatsiya taraqqiyotining u yoki bu davrining o'ziga xosligini belgilovchi ustuvor .belgi sifatida "inson - inson" va "inson - tabiat" tizimlaridagi munosabatlar maydonga chiqadi.

Tadqiqot yoʻnalishidagi mamlakatimizda va xorijiy davlatlarda olib borilgan ilmiy tadqiqot ishlari, tajribalar tahlili sifatga yoʻnaltirilgan maktabgacha taʼlimning maqsadli funksiyalari quyidagilardan iborat ekanligini eʼtirof etish imkonini berdi:

Birinchi, salomatlikni asrovchi funksiya, bolalarning jismoniy va ruhiy rivojlanishi jarayoni ularning yosh va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olib tashkil etilishda va amalga oshirilishda namoyon boʻladi, shuningdek, bola vujudining aniq ekologik va ijtimoiy muhitda barqaror hayotchanligini saqlashga yoʻnaltirilgan boʻladi;

Ikkinchi - rivojlantiruvchi funksiya, taʼlim jarayonining "madaniyatli kishi" asosini shakllantirishga qaratilganligidan iboratdir, bu "...bolaning aqliy, maʼnaviy va jismoniy layoqatlarini toʻlaqonli" ("Bola huquqlari toʻgʻrisida konvensiya", 29-modda) rivojlantirishda barcha bolalarga teng dastlabki shart-sharoitni taʼminlash (BMT konvensiyasi) bilan toʻla bogʻliqdir;

Uchinchi - tuzatuvchi funksiya, bolalarning jismoniy va ruhiy rivojlanishidagi kamchiliklarni malakali tuzatishni amalga oshirish bilan bogʻliq;

Toʻrtinchi - bola yoshi rivojlanishning yangi bosqichiga oʻtishida uzviylikni taʼminlash funksiyasi.

Maktabgacha taʼlim muassasalarida taʼlim jarayoni sifati va samaradorligini taʼminlashga yoʻnaltirilgan prinsiplarga quyidagilar kiradi:

- barcha asosiy yoʻllar boʻyicha bolaning toʻlaqonli rivojlanishini taʼminlash prinsipi;
- bolaning yosh va shaxsiy salohiyatini roʻyobga chiqarish uchun maktabgacha taʼlimning oʻzini-oʻzi qoplashi prinsipi;
- taʼlim jarayonini amaliy tashkil etish prinsipi, u yetakchi va oʻziga xos bolalar faoliyat turlarining oʻzaro bogʻliqligiga, bola rivojlanishining amaliy asoslarini predmetli boyitishni taqozo qiluvchi zaruratga asoslanadi;
- maktabgacha taʼlimning shaxsga qaratilganlik tavsifi;
- bola tomonidan ijtimoiy-madaniy tajribani ijodiy "oʻzlashtirishni" taʼminlash prinsipi, u ijodiy faoliyatni shakllantirish vositalarini "ishga solishni" nazarda tutadi;
- ularni amalga oshirish maqsadlari va vositalarining birligi prinsipi.

Maktabgacha bolalikning oʻz qiymatini saqlash nuqtai nazaridan taʼlim jarayonini tashkil etishga va amalga oshirishga qaratilgan sanab oʻtilgan prinsiplarni biz sifatga yoʻnaltirilgan maktabgacha taʼlimning qadriyat hosil qiluvchi meʼyoriy asosi sifatida koʻrib chiqamiz.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning maʼlumot olishiga davlat belgilaydigan meʼyorlar va talablar sifati ularning jamiyat ijtimoiy- madaniy ehtiyojlariga mosligi, shuningdek, ularning bolani rivojlantirishning toʻlaqonligi va yaxlitligini taʼminlash bilan birga maktabgacha taʼlim bolalikning oʻz mohiyatini saqlashga yoʻnaltirilganligi bilan aniqlanadi.

Taʼlim jarayonining sifati uning mazmunining, shakl va usullarining sifati, uning ishtirokchilarining oʻzaro hamjihatligi bilan taʼminlanadi.

Resurs taʼminoti jarayonining sifati kadrlar, moliya-iqtisodiy, dasturiy-uslubiy, ruhiy, sanitariya-gigiyenik va tibbiy sogʻlomlashtirish, ijtimoiy-pedagogik resurslar va shart- sharoitlarning sifatidan tarkib topadi.

Natijalarning sifati bolalarning salomatligi holati, bolalarning shaxsiy yutuqlari, pedagoglarning shaxsiy kasbiy yutuqlari, maktabgacha taʼlim muassasasining yutuqlari kabi elementlarni oʻz ichiga oladi.

MTMda bolalar faoliyatini tashkil etish jarayoni, tizimli sifatning barcha xususiyatlarini va tavsiflarini umumlashgan holda oʻzida tashuvchi maktabgacha taʼlim sifatining tizim hosil qiluvchi birligi hisoblanadi. Bolalar faoliyatining muayyan turlarini shakllantirish jarayonlari sifatining jami bolalarni rivojlantirish jarayonlarining u yoki bu sifatini shakllantiradi (jismoniy,

ijtimoiy, bilim olish, badiiy-estetik), ulardan o'z navbatida ham alohida olingan yosh guruhi, ham butun maktabgacha ta'lim muassasasi yaxlit ta'lim jarayonining sifati hosil bo'ladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilot ta'minlaydigan ta'limning sifat holati doimiy hisoblanmaydi: u yangi xususiyatlarning paydo bo'lishiga qarab o'zgaradi. Tashqi va ichki omillardan kelib chiquvchi tashqi va ichki hamjihatlik ularning paydo bo'lishining manbai hisoblanadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim sifati jarayon va natijaning, haqiqiy va potensial, ichki va tashqi sifatning birligi sifatida namoyon bo'ladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilot bolalar ta'limiga davlat va jamiyat talablarini aks ettiruvchi ijtimoiy buyurtma beradigan maqsadlar tizimining markaziy sifat hosil qiluvchi tashqi omili hisoblanadi. Bunday maqsadlar hamisha jamiyat rivojlanishining ma'lum bosqichlariga xos bo'lgan muayyan ijtimoiy andozalar bilan bog'liq bo'ladi. Jamiyat rivojlanishining hozirgi darajasi, malakalilik, mustaqillik, erkinlik va mas'uliyat, tabiat va jamiyat manfaatlaridan kelib chiqib, o'z xatti-harakati va faoliyatini boshqarish mahorati, hayotning yangi sifatini yaratish maqsadida madaniy-tarixiy makonni faol, ijodiy o'zlashtirish layoqati uning o'ziga xos tavsiflari hisoblanadi. Bizningcha, sifatga yo'naltirilgan ijtimoiy buyurtma aynan shunday asosiy tavsiflarga ega shaxsni shakllantirishni nazarda tutishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. 1.2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha HARAKATLAR STRATEGIYASI
2. Karimov U., Muxammadiev A.Sh. Ta'lim tizimini axborotlashuvida oliy o'quv yurti ilmiy universal kutubxonalarini avtomatlashtirishning roli. Xalqaro konferensiya materiallari. — Fan, texnika va ta'limda infokommunikatsion va hisoblash texnologiyalarill, Toshkent, 2004.- S.
3. “Илк қадам” давлат ўқув дастури. Тузувчилар: Грошева И.В., Евстафева Л.Г., Махмудова Д.Т., ва бошқалар. – Тошкент, 2018 йил.
4. Hasanboyeva.O.U. va boshqalar. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Ilm ziyo, 2006. Internet saytlari
5. O.R.Avezov. Ekstrennaya psixologicheskaya pomosh v ekstremalnih situatsiyax. Vestnik integrativnoy psixologii 4 (No. 21), 34-37.